

Kämpa mot fantomer?

Fantom är kontur eller form av något som inte materialiserar. Fantomer uppfattas men de är inte där. Avtal, transaktioner, varor och företag som används i bedrägerier men bara existerar på pappret kallas ibland fantomer.

Ordet kommer från grekiska phantazein: orsaka att något syns. Samt även från grekiska phainein: att visa. Det är vanligt att psykologisera ordet så det blir ett hjärnspöke. Här försöker jag istället objektivera det. Objekt presenteras och utformas så det gestaltar något annat, något som inte är där eller som är annorlunda än sin gestaltning. Trolleri är inte privata fantasier utan faktiska tricks som flera kan uppfatta och medverka i. Jag tror egentligen inte trolleri har passiva åskådare, man dras med i tricket, och man är med och medverkar i att skapa skenbilden.

Fantomsfärer

Delar av politisk teori, samhällsvetenskap, 'vänstern' och protestgrupper skapar fantomer i formen av sfärer. Små konkreta, lokala handlingar pekats ut som representanter för väldiga sfärer.

Jag har åkt genom olika samhällen på fem kontinenter men ingen har någonsin pekat ut var Kontrollsamhället ligger, eller det där Kapitalistiska samhället, eller Civilsamhället.

När jag säger att jag åkt genom samhällen på fem kontinenter tror en del att jag menar Kulturer eller Civilisationer, två andra fantomer. Fast jag syftar på byar och städer. Verkliga samhällen kretsar kring torg. Precis som marknader är på torget.

Men hallå! Vet någon vilken gata som leder till Marknaden? Och i vilket hörn hittar jag Marknadskrafterna?

Du där, jag känner mig lite ensam vet du var det Sociala ligger?

Ursäkta, skulle någon av er kunna fråga Makthavarna var någonstans de förvarar den där Makten de har?

Och snälla, kan någon hjälpa mig att hitta vägen ut ur Kontexten?

Hur undviker vi att skapa fantomer?

I min något barnsliga retorik i stycket ovan börjar jag: "Delar av politisk teori, samhällsvetenskap, 'vänstern' och protestgrupper ...". Hur kan jag säga detta utan att göra ex samhällsvetenskapen och vänstern till fantomer?

För att finna metoder att undvika fantomisering kan vi analysera två av historiens största sociala system: hälsningscermonier och familjer. Vare sig kapitalism eller nationalstater har brett ut sig så mycket och blivit så stora som familjer och hälsningar. Ifall mikro och makro är mått på omfattning och utbredning är hälsningar och familjer mer makro än nationalstater. Historiskt är hälsningar och familjer också bland de första systemen att bli globala. Men de pekas inte ut som väldiga sfärer och fantomer. Vi ser dem som många. Vi ser hur de upprepas och imiteras i fantastisk omfattning.

Det är inte så att alla hälsningar liknar varandra. Olika hälsningar skiljer sig från varandra. Vi kan se skillnader eftersom vi uppfattar att de gör motsvarande saker. Men vi ser aldrig en omslutande väldig Hälsning.

Samma gäller familjer. Vi ser skillnader just för att vi kan koppla ihop olika familjeformer. Vi tror oss dock sällan befinna oss i den väldiga Familjen. När vi ändå nostalgiskt pratar om att vi alla tillhör samma familj så är det snarare metafor för någon annan fantom, som Samhället.

Att dansa salsa tar plats

Jag dansar salsa och jag kan känna igen salsa genom att folk dansar tre danssteg på fyra taktslag, rytmerna kretsar kring afrikansk klave, basen spelar inte på första taktslaget, folk dansar med vinklade armbågar aldrig raka armar, dansturererna är i stort sett samma som bugg, fast översatta till salsans steg. Och så är det en massa andra detaljer jag är omedveten om men som jag flitigt använder. Skulle jag och mina vänner analysera salsa skulle vi ta upp svärmar av instrument, klubbar, koder, regler, rytmer, steg och rörelser. Men vi skulle aldrig peka ut en väldig Salsa-sfär som omslöt oss.

Nästan allt i salsa hittar vi i andra danser och musikstilar, men inte i just den kompositionen. Salsa betyder sås. Dansare och musiker behöver blanda för att det ska bli salsa. Det genuina kan inte bli salsa. I salsa-metropolen Göteborg är

det vanligt att blanda jazz, afrikanskt, hip hop och ball room. En chilenaar lägger även in balett vilket är irriterande för det tar sådan plats på dansgolvet. Visst, salsa tenderar att klumpa ihop sig.

Salsa tar plats. Danssteg och turer handlar om att ta plats. Det innebär att dansspår eller individuella dansare även dansar med dem i närheten. På ett komplext sätt produceras visuella och känslomässiga mönster på dansgolvet. Dessa strukturer kommer dels från att handlingar möter handlingar, dels från att reglerande salsaturer möter rytmer och musikaliska uttryck, dels från att scen, bardiskar och väggar agerar med i dansen. Dansandet men även baren producerar dragningskraft och affekt. Cirkulation uppstår runt gravitation. Det finns ingen stor, generell salsastruktur som styr. Struktur blir snarare verb än substantiv: strukturerande. Strukturer agerar.

Salsan blir knappast fantom själv men den hänvisar dock till andra fantomer: Som om det skulle kunna finnas en afrikansk rytm. Det finns givetvis många olika rytmer i Afrika. Det är mycket möjligt att det som kallas afroklave är vanligare på vissa platser i Latinamerika än på många platser i Afrika.

Svärm av dansare som paradigm för makt och motstånd

Salsan ger verktyg för att bättre greppa hur stater och kapitalismer svärmar snarare än sväller upp som sfärer. Svärmar av handlingar, steg, turer, golv, stolar och bord hamnar i resonans med varandra. De dansar med varandra.

På samma sätt som vi undviker att göra hälsningar, danser och familjer till väldiga helheter, assemblage, substanser eller sfärer är det möjligt att undvika att göra vänster, kapitalism, vetenskap, stater, samhällen till väldig sfärer eller containrar. Genom att undersöka vilka korridorer, arkiv, protokoll, regler, blanketter, underskrifter, samlingar, kroppsrörelser, torg, hänvisningar, utpekanden som arbetar med eller mot varandra upptäcker vi hur stater och även kapitalismer svärmar. Precis som vänster och feminism svärmar.

Transaler hoppar mellan kontexter

Dessa svärmer är sällan låsta till en plats. De handlingar som ingår i svärmen är sällan inlåsta i svärmen. Handlingar och saker lokaliserar och dislokaliserar.

De dras till varandra och klungar ihop. De ger sig ibland iväg och börjar verka på andra platser.

Gilles Deleuze kallar det som kan hoppa över till nya lokala sammanhang för universaler. Andra kallar dem absoluter, då de inte är bestämda av sammanhanget. Själv använder jag ibland transaler.

När vi uppfattar hur stater, kapitalism, civil olydnad och feminism svärmar ser vi hur de blir mer jämlika än om de hade varit sfärer. Det blir inte längre självklart vem som dominerar i en situation eller på en plats. Det blir därmed möjligt att upptäcka hur stater dominerar på många ställen och hur feminism dominerar på andra.

Teorier som är med och skapar fantomer och sfärer förutsäger vad som styr och domderar. Ordningen är redan ordnad. Detta osynliggör hur motstånd och makt agerar som svärm för att fortleva. Hur sårbara de är. Hur följsamhet mot varandra, och hur intensitet drar till sig fler handlingar och fler saker till svärmen. Fantomer osynliggör den ontologiska jämlikhet som finns mellan makt och motstånd.

Per Herngren

2011 10 20, version 0.1.1

När 'köna' blir våld även med jämlika

Jämlika män kan skada en kvinna utan att deras handling i sig innehåller våld. Handlingar där våldet inte ingår i själva handlingen kan genom att könas av andra handlingar förvandlas till våld. Kön, klass och andra former av över- och underordning kan förvandla en våldsfri handling så att den tillfogar en person bestående skador.

Dansa och köna

Det är inte så att väldiga och mäktiga system av kön och klass förvandlar enskilda handlingar till våld. System är inte något stort och omslutande. Det är snarare intensiv växelverkan mellan mängder av små handlingar. Handlingar samverkar och förstärker varandra. Och när detta upprepas skapas system av makt eller motstånd.

Jag använder här köna och klassa om små handlingar som vi lär oss tillsammans med andra, och som samverkar och förstärker varandra. Köna och klassa har inte så mycket med individuella egenskaper att göra. De är snarare sätt att agera tillsammans. Köna och klassa är att samverka, att återskapa vissa relationer till varandra. Köna och klassa är att lära sig mängder med olika danstekniker, olika sätt att dansa ihop.

Följsamhet

Vi känner igen varandras handlingar. Vissa steg och vissa handrörelser är väldigt mycket argentinsk tango, andra är typiskt salsa. Vi kan känna igen könande i exempelvis tonläge och blickar. Men även i hur vi rör oss runt varandra. Könande och klassande kan begripas som danser. En lär sig olika rörelser för att dansa med varandra. Och dessa rörelser sätter sig i kroppen, i rösten, i vårt sätt att röra oss runt varandra, i hur vi riktar oss mot eller från varandra.

Riktningar är viktiga. Sexuell läggning heter på engelska sexuell riktning (orientation). Sara Ahmed visar i sin queerfenomenologi att ett bättre ord vore orienterar. Köna och klassa är att orientera sig i rummet, i förhållande till saker och ting, och i förhållande till varandra. Det gör att även rum och ting börjar köna. Kön och klass blir därmed inte så mycket individuella egenskaper. De relaterar oss till varandra.

Kaskader

Köna och klassa som inlärda danssteg verkar kanske inte så svårt att analysera. Det vore väl bara att observera noggrant med ett bra genusperspektiv och ett bra klassperspektiv. Problemet är dock att könade handlingar ändrar på andra könade handlingar. Och könade handlingar ändrar på klasshandlingar. Och

klasshandlingar ändrar på könade handlingar. Här skulle vi dessutom behöva lägga till mobbing, kränkningar, nationalitet, ras, ålder, familj, husägande ... På oförutsägbara sätt ändrar saker och ting hela tiden på varandra. Detta kallas kaskader.

Kaskader är serier av handlingar där varje handling ändrar förutsättningen för de andra handlingarna. En ny handling får egenskaper från de andra handlingarna. Och den nya handlingen ändrar dessutom egenskaper hos de andra handlingarna.

Män och män och kvinnor och kvinnor dansar könande med varandra. Inte jämt. Men ganska ofta. Exempelvis genom klädstil eller könade personnamn. Exempelvis exotiska kläder och danssteg kan producera både kvinnlighet och vithet. Genom att lyfta upp mångfald och konsumera bruna människor som exotiska kulturer, spännande maträtter och danser, särskiljer vi varandra. På så sätt kan välvilliga mångfaldshandlingar skada människor, och förvandlas till våld.

Svärmar snarare än stora system

På oförutsägbara sätt förändrar handlingar varandra fram och tillbaka. Det är som vi gång på gång blir utsatta för svärmar av könsattacker och svärmar av klassattacker och svärmar av vithetsattacker. Dessutom är våra enskilda handlingar med och ändrar på vad dessa svärmar betyder, vilka egenskaper de får, när de attackerar oss. Könande, klassande och vithetande determinerar oss inte. Däremot är dessa svärmar ofta kraftfulla. Vi kan inte ta kontroller över dem.

Svärmar av könsattacker kan förvandla relativt jämlika handlingar till våld som skapar bestående skador. Ibland lyckas vi eller någon i vår närhet att ändra våldets egenskaper hos dessa svärmande könsattacker. Vi kan inte kontrollera exakt hur, men ibland lyckas vi hindra bestående skador.

Små handlingar förvandlar varandra till våld

Men låt oss för en stund strunta i hur svärmen av könshandlingar får oss i sitt våld. Det jag försöker undersöka här är snarare hur tidigare eller frånvarande svärmar av könsattacker kan förvandla en liten oförarglig synpunkt eller ett

påpekande till våld. En liten handling utförd av en jämlik man med goda intentioner kan återaktivera tidigare svärmar av attacker. I en grupp där en kvinna tidigare kände sig trygg kan samma kvinna plötsligt bli hämmad och tyst. En skada har uppstått.

Ett misstag i analysen vore att ignorera hur kön, klass, ras, nationalitet ständigt ändrar varandras egenskaper. Kön och klass är intrasslade kaskader. De är inte särskilda sfärer.

I uppräknningen i förra stycket riskerar jag dock att göra ett andra misstag. Detta andra misstag vore att återinföra gamla föreställningar om mikro och makro. Olika nivåer. Vi behöver även lägga in sådant som mobbing, fysiska våldshandlingar, elakheter, kränkningar, utfrysning, baktaleri och osäkerhet på samma nivå som kön, klass och ras. Det är inte olika nivåer.

Tidigare mobbing kan förvandla en könad handling till våld. Och tidigare könanden kan förvandla påpekanden till mobbing. Ifall vi tar med övergrepp som mobbing och baktaleri i analysen av könande och klassande blir inte hierarkierna helt givna, speciellt inte i enskilda fall. Även privilegierade vita medelklasskvinnor kan bli undertryckta och skygga av våld. Även manliga socialdemokratiska toppolitiker kan få skador av övergrepp. (Här gäller det att inte blanda ihop min analys med märkliga anklagelser om att generell feministisk kritik skulle vara kränkande bara för att en del män och kvinnor upplever skuld när de hör den.)

Vithet eller medelklass skyddar inte någon från att bli utsatt för mobbing eller övergrepp. Judith Butler visar med sin sårbarhetsontologi att det vi alla har gemensamt är att vi är sårbara och beroende av varandra.

Varsamhet och ingripande

Men tillbaka till utgångspunkten för den här texten. Jämlika mäns handlingar kan förvandlas till våld gentemot kvinnor genom att de könas av andra handlingar.

Det här kan låta hopplöst. Men nu är det så att även feministiska, queerande och solidariska ingripanden fungerar som kaskader. Ett ingripande kan hindra att

Boka kurs
[till er organisation.](#)

skador uppstår. Och ett ingripande kan förvandla framtida handlingar så att dessa inte åsamkar skador. Ingripanden kan till och med omvandla tidigare våld så att dess skador läks eller förvandlas till motstånd.

För att kunna gripa in vid våld där handlingen inte i sig själv är våld, behöver vi bli varsamma. Vi behöver bli varsamma när någon tystnar, eller blir defensiv, eller tittar bort, eller tja, ändrar röstens tonläge. Motstånd i jämlika grupper handlar mycket om varsamhet gentemot de som är tysta eller som slutar komma på möten. En fallgrop här vore att offergöra dem, underordna dem genom att göra dem till offer.

Träna metoder som hjälper till att skapa jämlikhet?

Hur ingriper gruppen kraftfullt och med omsorg vid härskartekniker och övergrepp?

Hur ingriper gruppen så att ordningar och strukturer samtidigt ändras?

Jag använder ordet varsam istället för uppmärksam. Att ständigt gå omkring och vara medveten och uppmärksam om våld, klass, genus och makt gör en till slut tokig. Det gör att makten får makt över oss. Varsam använder jag snarare som något som sitter i kroppen, i reflexer och färdigheter. Varsam är närmare följsam än uppmärksam. För att bli följsamma mot varandra i en ringdans behöver vi glömma fötter, tekniker och dansteori. Att bli varsamma eller följsamma mot varandra kräver att vi blir omedvetna. Vi lär oss dansa bra med varandra när vi slutar titta på våra egna fötter. När teorier, färdigheter och träning försvinner bort i det omedvetna då övergår det feministiska och queera ingripandet till kunnande och skicklighet.

Per Herngren

2013 05 13 version 0.1.2

Referens

Judith Butler, *Krigets ramar - När är livet sörjbart?*, Hägersten: Tankekraft förlag, 2009

Sara Ahmed, *Queer Phenomenology: Orientations, Objects, Others*, Duke University Press, 2007.

Proaktiv eller reaktiv

Otto: Hur undviker man att definieras av motståndaren och nästan per automatik hamna i en "anti-" position? Du talar ofta om pro-aktivt motstånd, vad innebär det att vara pro-aktiv?

Per: Proaktiv är att direkt initiera lösningen. Lösningen blir därmed inte det som ska komma sedan, det blir istället utgångspunkten. Lösningen blir medlet.

När flera av oss plogbillar började vända oss bort från protesten och nejsägandet analyserade vi de skilda dynamikerna i att vara reaktiv eller proaktiv. Att bli reaktiv är att låta motparten bestämma dagordningen. Att reagera definierar den andre som regerande, som huvudperson, som den som agerar. En protestgrupp som reagerar på Dom tillsätter Dom som regerande. Samtidigt så avsätter protestgruppen sig själv som agerande, som den som kan börja genomföra.

Dansen med motparten blir tvång

Föräldrar och barn fastnar lätt i en reaktiv dans som blir allt svårare att ta sig ur. Exempelvis då tjatiga föräldrar och trotsiga barn fångas av varandras handlande. Det reaktiva tjatandet på barnen känns hopplöst. Men samtidigt så bekräftar barnens trotsighet vem som är stor, vem som är den vuxne, den som bestämmer. Det reaktiva tappar lusten att agera.

Det proaktiva riktar istället in sig på att genomföra. Trögheten hos det reaktiva handlar mycket om vart det riktar sig. Att vara emot är att rikta sig mot. Det proaktiva öppnar upp andra riktningar. Det gör det samtidigt svårare för andra parter att hålla fast vid sin reaktiva dans. Det är besvärligt att vara reaktiv mot den som inte är reaktiv tillbaka. Ifall någon ändå envetet fortsätter övergår de till att bli stalkers eller förföljare. För att rättfärdiggöra förföljelsen så fantiserar förföljarna gärna ihop en reaktiv föreställning om att förföljelsen egentligen är offrets fel. Offret är problemet. Proaktiv är att bli befriande aktör snarare än någons motpart. Det proaktiva handlandet blir därför en möjlighet att bryta offergörandet.

Det proaktiva innebär inte att alla blir överens, men förhoppningsvis att den reaktiva låsningen tappar sitt grepp. Befrielse skapas.

Texten är utkast för boken *Mode och motstånd* av Otto von Busch och Per Herngren (Korpen, 2016).

Makthavare finns inte - makthavareateism

Makthavare-ateism utvecklades av Mohandas Gandhi och på senare tid av Michel Foucault. Den undergräver föreställningen att en president, regering eller kolonialherre har makt. Det går inte att låsa in makt i ett skåp eller förråd. Makt kan inte förvaras.

Makthavare är fantomer som skymmer hur makt är förmågan att följa. Dessa fantomer kamouflerar att makt är en gåva vi ger genom lydnad. Makt reproducerar sig som hörsamhet, följsamhet och samarbete. Och makten måste ges igen och igen. Så fort lydnaden upphör upplöses makten.

Makt pulserar. Makt upphör när verkstäder och kontor stänger. På morgonen måste den återskapas. Någon öppnar en port. Genom porten strömmar lönearbetare och konsulter, och de hittar snabbt sina platser. De börjar utföra rörelser och förflyttningar som kopplar ihop dem med andra. Och snart sätts en väldig dans igång. Folk och maskiner runt omkring vårt klot hakar på.

Den här dansen är inte enkel. Makt är en färdighet. Grupper och enskilda tränar hårt tills de blir allt skickligare på att följa varandra. Makt uppstår bara i denna följsamhet. När dansen inte är följsam försvagas makten. Och när dansen behöver ta paus upphör makten.

Texten är utkast till boken *Mode och motstånd* av Otto von Busch och Per Herngren (Korpen, 2016).

Motstånd i resonans - alternativ till påverkanspolitik

Motstånd och samhällsförändring verkar genom resonans, puls, rytm och dans snarare än genom påverkan.

Traditionella linjära föreställningar letar efter egenskaper hos organisationer, aktioner, kulturer, individer, samhällen eller hos materia. Politisk förändring i en linjär värld blir att påverka sådana egenskaper.

I det [ickelinjära](#) uppstår egenskaper i relationer snarare än hos det enskilda och individuella.

Relationer ändrar egenskaper

Politik är då inte att påverka något, utan att ändra relationerna. Med hjälp av John Urrys komplexitetssociologi försöker jag här visa hur motstånd och radikal politik kan gå till i en ickelinjär värld.

John Urry hävdar att vi behöver sociologi och samhällsvetenskap som förstår politik, samhällen och världsordningar utifrån relationer snarare än utifrån helheter med vissa inre egenskaper: "Overall my argument here is one that rests upon a profound 'relationality' ... a mutable function of the character of the mode-of-being-related and its capacity for relationality"[1].

Organisation är inte sig själv nog

Organisationer, precis som annan materia, producerar och får nya egenskaper genom sina relationer, genom att relatera sig till varandra. Dessa relationer skapar nya egenskaper som inte kan förklaras utifrån delarnas egenskaper. Det handlar alltså inte om en mångfald av delar med olika egenskaper: "complexity examines how components of a system can through their dynamic interaction ... develop collective properties or patterns"[2].

För motståndsgupper och andra politiska grupper skulle detta innebära att ett alltför stort fokus på att bjuda in till det egna arbetet blir en återvändsgränd, en avpolitisering av det politiska. Politisk förändring produceras inte genom egen verksamhet eller egna beslut utan genom koalitioner, samarbeten och konfrontationer. "Quantum behaviour is instantaneous, simultaneous and unpredictable. The interactions between parts are far more fundamental than the parts themselves. Bohm refers to this as the occurrence of a dance".[3]

Dans och resonans

För att koalitioner och konfrontationer faktiskt ska producera politisk förändring krävs en lyhördhet till resonanser. Motstånd och politik är därmed en form av dans: "pattern is different from and irreducible to the individual components. The key issue is that of relationality, a dance"[4].

Den motståndsgrupp som fokuserar sitt arbete på att påverka regeringen, opinionen eller andra organisationer blir stum. Stumma material hamnar inte i resonans.

Ren påverkan leder till noll förändring förutom i enkla linjära förhållanden som inte är [komplexa](#). Exempelvis att ha staket på sidorna av en bro gör det säkrare att cykla och gå över bron. Där kan det vara praktiskt att tänka linjärt. Även om politisk påverkan är en linjär föreställning ska den inte avfärdas helt. Den gäller i undantagsfall, alltså i vissa enkla eller linjära sammanhang där ickelinjaritet och komplexitet inte råder.

Politisk förändring som puls

Ifall politisk påverkan är ett undantagsfall måste politiskt arbete tänkas om. En ickelinjär politik förändrar genom att förändra. Den grupp eller organisation som vill förändra måste själv bli förändringen. Dessutom måste denna blivande förändring skapa rytmer tillsammans med andra grupper och organisationer: "Change in living nature involves the notions of becoming and rhythmicity."[5]

Politisk förändring är alltså en form av dans där man genom lyhördhet hamnar i resonans och rytm med varandra: "that rhythmicity is a crucial principle of each organism and its relationships with its environment"[6]

Utan lyhördhet är det osannolikt att motståndet hamnar i, och förstärker,

resonanser. Politik handlar därmed om att öva och repa tillsammans med andra. Resonans tar tid.

Motstånd och politiskt arbete förklaras genom John Urrys ickelinjär samhällsteori på samma sätt som stater, institutioner och företag. Det ickelinjära förstår därmed organisationers sammanhållning, samarbete och kollaps; samhällsordning och politisk förändring; makt och motstånd på ett symetriskt sätt. De förstås utifrån de relationer och rytmer som skapas eller inte skapas. Stater och kapitalistiska företag hamnar i och förstärker resonanser. Frågan är vilka resonanser som ett radikalt politiskt arbete är med och förstärker. Hur blir man förändringen?

Per Herngren

2010-04-08, version 0.1

Denna artikel om motstånd och samhällsförändring som resonans, rytm, puls och dans snarare än påverkan ingår i en serie artiklar om ickelinjär motstånd- och maktteori.

Fotnötter

[1] John Urry, *Global Complexity*, Polity Press, 2003, p 122.

[2] John Urry, *Global Complexity*, Polity Press, 2003, p 13.

[3] John Urry, *Global Complexity*, Polity Press, 2003, p 20.

[4] John Urry, *Global Complexity*, Polity Press, 2003.

[5] John Urry, *Global Complexity*, Polity Press, 2003, p 20.

[6] John Urry, *Global Complexity*, Polity Press, 2003, p 20.

En textserie om ickelinjärt motstånd

1. [Ickelinjär förändring
– introduktion](#)
2. [Rekursiv](#)

samhällsförändring

3. Motstånd behöver
resonans
4. Gravitation snarare
än politisk påverkan
5. Makthavare finns inte
- icke linjärt
6. Ordning behöver
hierarkier och olydnad